

EN JUL MED AFSAVN OG BEKYMRINGER

En undersøgelse af materielle og sociale afsavn blandt økonomisk trængte børnefamilier

I februar 2023 uddelte Røde Kors økonomisk støtte til mere end 15.000 trængte børnefamilier efter en periode med inflation og stigende fødevarer- og energipriser. Nu står familierne over for julen – en tid med store udgifter og mange forventninger.

Denne undersøgelse afdækker familiernes materielle og sociale afsavn og belyser familiernes situation og bekymringer op til jul.

Undersøgelsen viser, at hver fjerde familie inden for det sidste år har undladt nødvendige måltider til børnene og 12 % har undladt lægeordineret medicin til børnene fordi de ikke har haft råd. Mange af familierne må spare kraftigt eller helt undvære gaver og besøg hos familie i forbindelse med julen.

Undersøgelsen viser desuden at:

25 % af forældrene har undladt at give børnene nødvendige måltider, fordi der ikke var råd.

82 % af forældrene må spare kraftigt eller helt undlade at købe julegaver til deres børn, fordi der ikke er råd.

76 % har ikke råd til eller må spare kraftigt på børnenes deltagelse i sociale aktiviteter i forbindelse med julen.

Interview med børn i familierne tegner et billede af børn, der glæder sig til jul. Men de fortæller også en historie om børn, der tilpasser sig situationen og ved, at deres forældre ikke har råd til det samme, som de ser deres kammerater få.

“Det var ikke så hyggeligt [at snakke med de andre om hvad de havde lavet i julen]. Det var ikke så sjovt, for når vi mangler penge, så er der ikke så meget at snakke om. Og de får store pakker, det får jeg ikke sådan” (Pige, 13 år, interview).

Om undersøgelsen

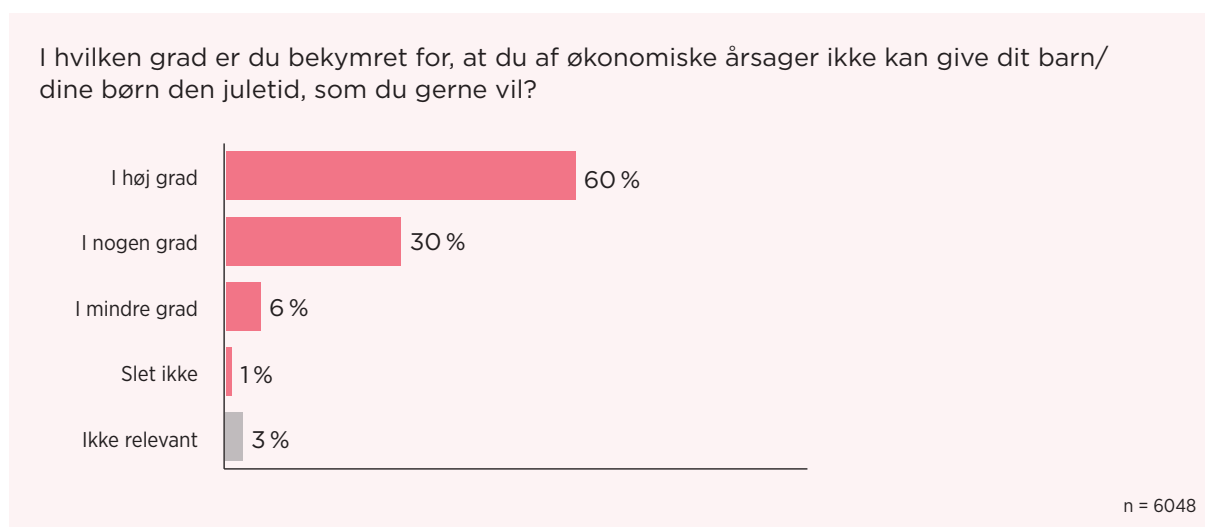
Røde Kors uddelte i februar 2023 Vinterhjælp til 15.744 familier med et begrænset økonomisk råderum i forbindelse med stigende energi- og fødevarerpriser. Undersøgelsen bygger på en survey med 6.771 (svarprocent: 52 %) forældre og kvalitative telefoninterviews med 16 af deres børn. Formålet med denne undersøgelse er at belyse materielle og sociale afsavn samt bekymringer i økonomisk trængte børnefamilier.

AFSAVN OG BEKYMRINGER I JULEN

Økonomi fylder meget for familierne i tiden op til jul, og familiernes økonomiske situation medfører bekymringer, som i nogle tilfælde smitter af på børnene.

Familierne bekymrer sig om økonomien op til jul

60 % af forældrene er i høj grad bekymrede for, om de af økonomiske årsager kan give deres børn den juletid, de gerne vil. 36 % bekymrer sig i nogen grad eller i mindre grad. 1 % svarer, at de slet ikke er bekymrede for, om de kan give deres børn den juletid, som de gerne vil.

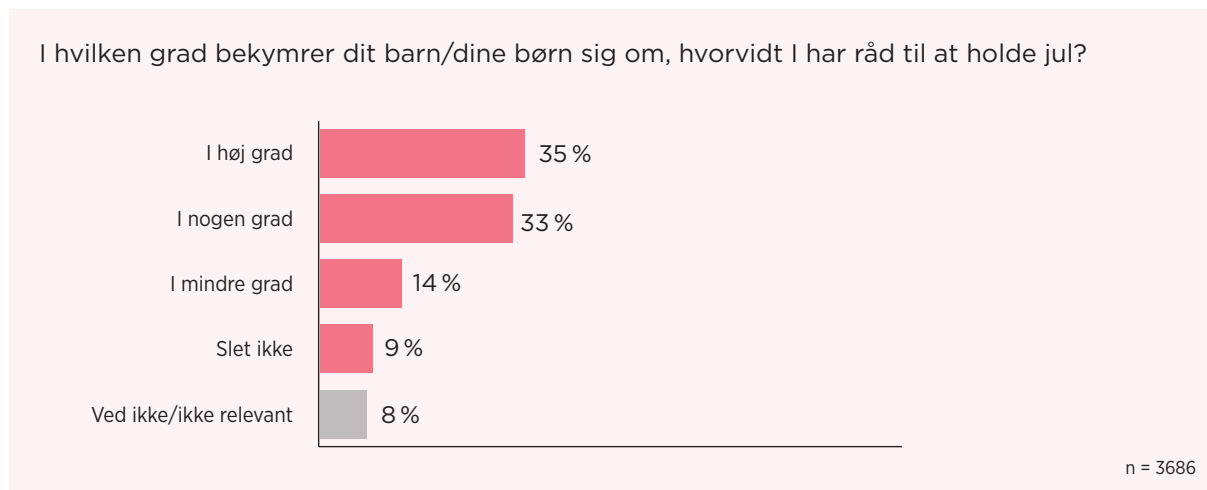
Forældrene beskriver, hvordan de bevidst gør, hvad de kan for at skåne børnene for bekymringerne om familiens økonomi og forsøger at skabe en jul for børnene, der ligner deres kammeraters.

“Jeg prøver på at skåne mine piger mest muligt og giver helst ikke udtryk for mine økonomiske bekymringer. De ved jo godt, at pengene er små, men de er heldigvis meget taknemmelige for, hvad de får. Min højeste prioritet er, at de får en gave. Så må julehygge og mad i juledagene og juletræ blive nedprioriteret” (Mor til to, survey).

Det generelle billede i børneinterviewene er, at forældrenes bekymringer ikke går ubemærket hen. Børnene mærker, at forældrene bliver stressede over de gaver og den julemad, de ikke har råd til at købe.

“[Jeg synes det er svært] at jeg ikke får så mange gaver, og min far han bliver meget ked af det og meget stresset op til jul. Det bliver lidt svært...” (Pige, 13 år, interview).

68 % af forældrene vurderer, at deres børn i alderen 6-17 år i høj grad eller i nogen grad bekymrer sig om, hvorvidt familien har råd til at holde jul. 9 % af forældrene svarer, at børnene slet ikke er bekymrede for, om familien har råd til at holde jul.

Der tegner sig et billede af, at børnene, ifølge forældrene, bekymrer sig om julen; om der er råd til julemad, juletræ og ikke mindst julegaver.

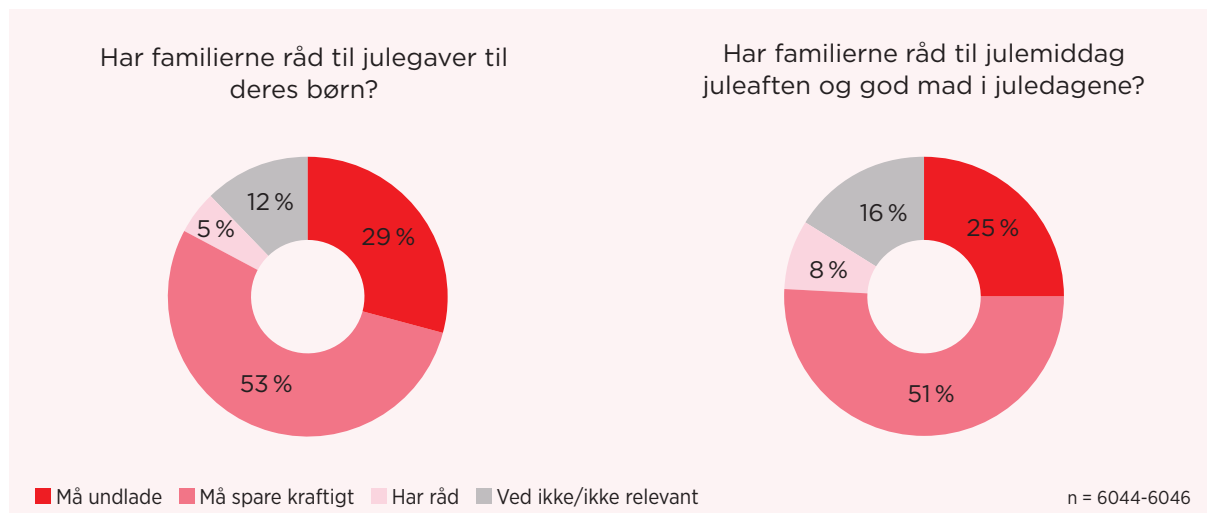
“Mine børn spørger mig altid om jul, og hvordan vi skal fejre den, om de får mad og gaver. Jeg føler sådan med dem, og jeg håber af hele mit hjerte, at mine børn bliver lige så glade, som alle de andre børn” (Mor til to, survey).

Børnene i undersøgelsen fortæller, at de glæder sig til jul. De fortæller om forældre, der bager kager i december, om julehumør og julemusik. Men interviewene fortæller også en historie om børn, der bekymrer sig om, hvorvidt forældrene har råd til julen.

“Men nogle gange, så er jeg bekymret for, om min mor kan holde jul. (...) Om hun har penge til det (...) Men så prøver jeg at tænke på noget andet” (Pige, 11 år, interview).

Mange familier må undvære julegaver og julemad

82 % af forældrene svarer, at de må spare kraftigt eller helt undvære julegaver til deres børn, og 76 % må spare kraftigt eller helt undvære julemiddag og god mad i juledagene.

Nogle forældre fortæller, at deres børn giver udtryk for, at de ikke har brug for gaver til jul og slår vigtigheden af julegaver hen, fordi de kender til forældrenes økonomiske situation.

“Min søn siger, at han ikke ønsker sig noget og at min kærlighed er nok. Bare vi har hinanden. Han ved godt at pengene er meget små” (Mor til et barn, survey).

Det er tydeligt, at der for forældrene knytter sig en masse svære følelser til ikke at kunne give sine børn de julegaver, de gerne vil, og som kan måle sig med det, som deres jævnaldrende får.

“Mine børn spørger mig, om jeg har sparet nogle penge for at fejre jul. Om jeg er i stand til at købe julegaver til dem. Og når jeg ser dem ind i øjnene, kan jeg ikke fortælle dem, at jeg ikke er klar, især efter bølgen af høje priser” (Mor til to, survey, citat oversat fra arabisk).

Nogle børn er bevidste om, at de ikke får de samme slags gaver som deres jævnaldrende, og at det kan være svært at høre de andre fortælle om gaver i julen, når de ikke kan være med i snakken.

Børnene tager ansvar

I lighed med alle andre børn, synes børnene i undersøgelsen, at julegaver er noget, der hører sig til i julen. Dét at åbne gaver sammen omkring træet er noget, som børnene fremhæver i interviewene. Nogle børn nævner, at det er dejligt at få store gaver, mange gaver eller lige dét, de havde ønsket sig. Det er dog en gennemgående tendens blandt børnene, at de er meget bevidste om, at det ikke er indholdet af gaverne, der betyder noget. Og nogle børn fortæller, at de sørger for, at der altid er noget på ønskelisten, som de ved, deres forældre har råd til at købe. Flere af børnene i interviewene understreger også, at de er taknemmelige for at få selv en lille gave.

“Man skal bare være taknemmelig for det man får. Det har jeg også lært, det skal jeg også være, så det er jeg også. Hvis vi siger, at jeg får bare én ting, så er jeg også glad for den ene ting” (Dreng, 15 år, interview).

Børnene fremhæver, at dét, der især betyder noget for dem i julen, er at være sammen med familien. I nogle interviews bliver det tydeligt, at det betyder meget for børnene at understrege, at det netop er “det at være sammen” og ikke nogen bestemte ting, der gør det til en god jul.

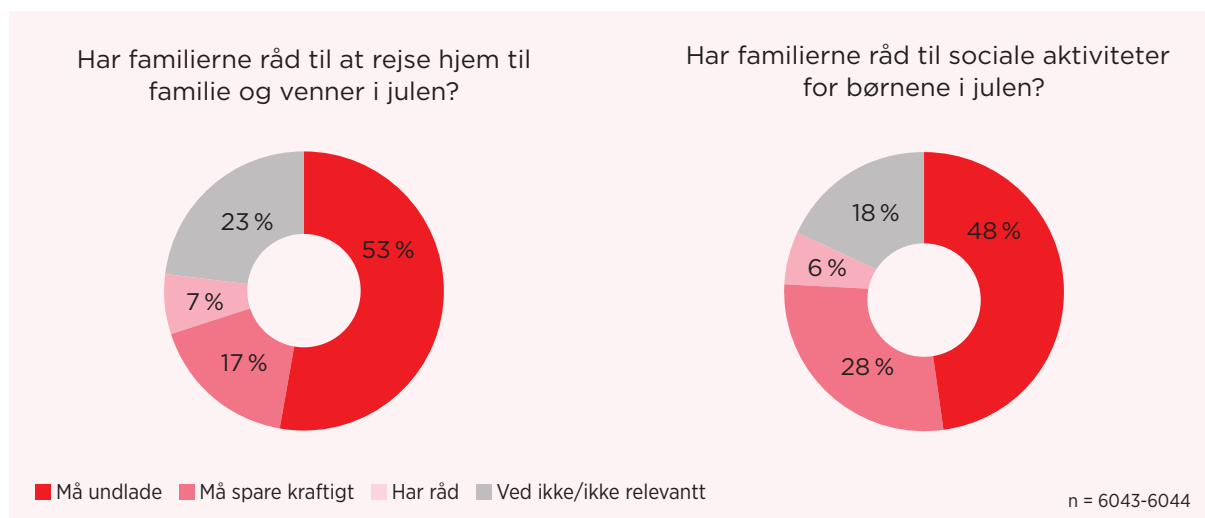
“Jeg føler bare, at så længe vi alle sammen er samlet herhjemme, så tror jeg bare det bliver hyggeligt uanset hvad. Så føler jeg ikke, at der skal være et eller andet for, at det bliver en god jul. Men bare det, at min familie er samlet, det ville være en god jul for mig” (Dreng, 15 år, interview).

Tidligere studier konkluderer på lignende vis, at økonomisk trængte børnefamilier finder strategier for at omsætte begrænsningerne til noget værdifuldt. Forældrene finder en positiv vinkel på de økonomiske begrænsninger fx ved at lære deres børn om ikke-materielle værdier, og børnene tager et stort ansvar for forældrenes økonomi.ⁱ

Familierne må undvære besøg og oplevelser i julen

Samvær med familien i julen omtales som noget helt centralt blandt børnene i denne undersøgelse. Samtidigt viser tidligere undersøgelser, at fælles oplevelser med familien og deltagelse i sociale arrangementer er vigtige for børn i økonomisk trængte familier, der ofte lever mere isoleret fra omverdenen og uden de store oplevelser hverdagen.ⁱⁱ

Blandt familierne i denne undersøgelse må 70 % undlade at rejse hjem til familie og venner i julen, eller de må spare kraftigt på rejseudgifterne. Er andet sted familierne må spare, er på sociale aktiviteter for børnene i forbindelse med julen. 76 % må spare kraftigt eller helt undvære at deltage i sociale aktiviteter.

En mor fortæller fx:

“Der bliver spurgt ind til om der er råd til de gaver, de ønsker sig, og mine børn er meget ked af, at vi i julen ikke har råd til at besøge deres syge gamle mormor og hun er for syg til at besøge os” (Mor til tre, survey).

Nogle af børnene peger på, at deres juleferie ikke bare er fattig på gaver, men også på oplevelser. Det er noget, der kan mærkes, når børnene kommer tilbage i skole og deres klassekammerater har haft mere oplevelsesrige ferier.

“Det var meget sjovt [at komme tilbage i skole efter ferien], men altså... De andre de havde meget mere at snakke om, fordi de havde lavet meget mere. Så de havde mere at fortælle. Jeg fortalte bare, at jeg havde fået gaver, og hvad det var... vi lavede ikke så meget” (Pige, 16 år, interview).

AFSAVN OG BEKYMRINGER OM ØKONOMI

Bekymringer og økonomiske afsavn for økonomisk trængte børnefamilier begrænser sig ikke til juletiden. Undersøgelsen viser, at forældrene må give afkald på basale fornødenheder til deres børn – også resten af året.

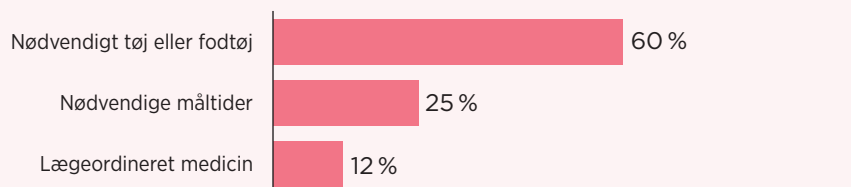
Tidligere undersøgelser viser, at en opvækst i fattigdom kan virke socialt ekskluderende i barndommen, og at det på sigt kan have store konsekvenser for børnenes chancer i livet i form af uddannelse, indkomst og familiedannelse.ⁱⁱⁱ

Dette afsnit giver et indblik i nogle af de materielle og sociale konsekvenser, der kan være forbundet med et familieliv med et begrænset økonomisk råderum.

Børnene oplever store materielle afsavn

60 % af forældrene har inden for det seneste år måttet undlade at købe nødvendigt tøj eller sko til deres børn. En fjerdedel af forældrene har sprunget måltider til børnene over af økonomiske årsager, og 12 % har måttet undvære at købe lægeordineret medicin til deres børn.

Andele af familier, der inden for det seneste år har undladt at give deres børn følgende, fordi de ikke havde råd

Note: Andel der svarer "ved ikke": 5-12 %

n = 5846

Forældrene beskriver uddybende, at de økonomiske afsavn i nogle tilfælde betyder, at deres børn må gå i hullet og slidt tøj eller tøj, der ikke passer i størrelsen. Nogle forældre beskriver desuden, hvordan de har lagt forskellige økonomiske strategier for at få pengene til at række længere. Fx nævner nogle forældre, at de altid kigger efter datovarer i supermarkedet, at de kun køber genbrugstøj og selv springer måltider over.

"Jeg kan aldrig tilbyde mine børn det, de har behov for. De har for eksempel store huller i underbukserne, og i strømperne, og vi kan ikke købe tøj efter årstiderne, så derfor er det ofte lag på lag og ikke nutidigt modetøj, som mine børn gerne vil have. Jeg giver alt, hvad jeg har til dem, og sætter mig selv i baggrunden (...) Det ender altid med, at jeg må finde flasker sidst på måneden, så jeg for eksempel kan købe hygiejnebind og toiletpapir, hvilket er svært at undvære" (Mor til to, survey).

Nogle forældre sætter også ord på, hvordan det påvirker deres forældreskab, at de ikke har råd til basale ting til deres børn. Bekymringerne fylder så meget, at de ikke har energi og nærvær til at være den forælder for deres barn, som de ønsker at være.

"Det påvirker i sådan en grad, at man går rundt i sin egen lille stressede verden og tænker løsninger på et problem, der er så uoverskueligt. Man er ikke til stede /nærværende over for sit barn, og i skam skubber man nok sine børn og venner væk, for at kunne være i det. Det er frygteligt ikke at være tilstrækkelig for sine børn og gang på gang må begrænse alt, fordi der simpelthen ikke er råd" (Mor til et barn, survey).

Familierne oplever markante sociale afsavn

71 % af forældrene svarer, at deres børn i skolealderen ikke har kunnet holde fødselsdag for klassen eller vennerne, fordi familien ikke havde råd. Mere end halvdelen af forældrene (52 %) svarer, at deres skolebørn har måttet undlade at deltage i udflugter med skolen eller fritidsaktiviteterne, fordi de ikke havde råd. Mange af børnene er således i risiko for at stå udenfor vigtige fællesskaber, hvilket kan påvirke dem både på lang og kort sigt.^{iv}

Andele af familier, der inden for det seneste år har undladt følgende til deres børn, fordi de ikke havde råd

Note: Spørgsmålet er stillet til forældre med børn i alderen 6-16 år. Andel der svarer "ved ikke": 8-14 %

n = 4928-4931

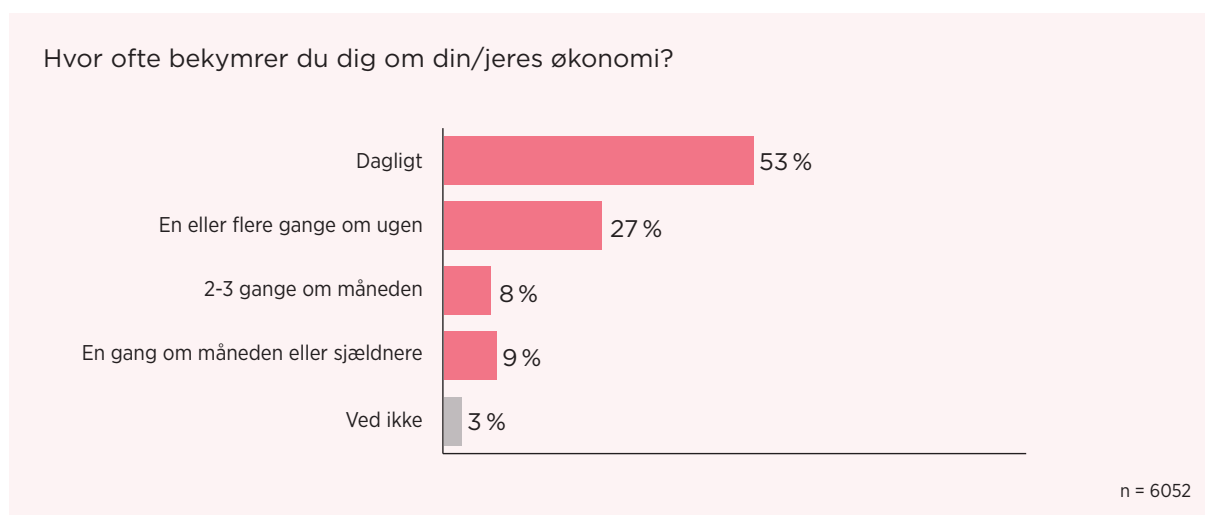
Flere forældre fortæller, hvordan de prioriterer børnenes fritidsaktiviteter, og de er bevidste om, at det er vigtigt for børnene. Det betyder, at de selv må skære ned på basale behov.

“Børnene er heldigvis så små, at de endnu ikke helt ved, hvad vi går glip af, men bare sidste weekend måtte vi undlade at tage til deres kusines 1-års fødselsdag, da jeg ikke har råd til en gave. Jeg har endnu engang skåret mere væk i forhold til mig selv, så begge børn kan gå til dans (...). Så nu er mit ene måltid dagligt bestående af havregryn/havregrød. Børnene får varieret kost og 3 hovedmåltider, jeg sparer KUN på mig selv” (Mor til to, survey).

Mere end halvdelen af familierne bekymrer sig om økonomi dagligt

Med til de materielle og sociale afsavn følger også bekymringer om økonomien. Det er tidligere påvist, at en høj grad af økonomisk stress i familien kan medføre, at barnet udvikler et højere niveau af stresshormoner, og dette kan have negativ indflydelse på udvikling af kognitive kompetencer og på immunforsvaret.^V

Mere end halvdelen af forældrene i undersøgelsen (53 %) bekymrer sig dagligt om deres økonomi, og knap en tredjedel bekymrer sig ugentligt.

Forældrene i undersøgelsen beskriver, at de er bekymrede i forhold til økonomien og uforudsete udgifter. Nogle forældre beskriver også, at de har svært ved at sove om natten på grund af bekymringerne.

“Det [familiens økonomiske situation] påvirker mig psykisk, idet jeg hele tiden skal regne ud for hvert et måltid, hvad der er råd til. Og om jeg får ekstra regninger “uforudsete udgifter”, som jeg ved, jeg IKKE kan betale. Så skal man stresses over det og få ondt i maven” (Mor til et barn, survey).

MÅLGRUPPEBESKRIVELSE OG BORTFALDSANALYSE

I dette afsnit beskrives gruppen af respondenter i forhold til socioøkonomi, familiesituation og oprindelsesland. Dernæst følger en bortfaldsanalyse for undersøgelsen.

Målgruppebeskrivelse

Socioøkonomi

Højest gennemførte uddannelse	Procent
6.-8. klasse	8 %
9.-10. klasse	29 %
Gymnasial uddannelse (student, HF, HHX, HTX)	11 %
Faglig erhvervsuddannelse (fx frisør, elektriker, gartner, kontoruddannelse, SOSU)	22 %
Videregående uddannelse (fx laborant, sygeplejerske, lærer, pædagog, ingeniør, læge)	20 %
Andet	4 %
Ønsker ikke at svare	5 %

n = 6771

Indtægtsgrundlag	Procent
Løn fra arbejde	12 %
SU	14 %
Sygedagpenge	3 %
Uddannelseshjælp	2 %
Barsel	2 %
Dagpenge	3 %
Pension/efterløn	1 %
Førtidspension	12 %
Anden forsørgelsesydelse	11 %
Forsørget af ægtefælle	2 %
Selvforsørgelses og hjemrejseydelse	5 %
Kontanthjælp	27 %
Andet	6 %

n = 6771

Husstandens samlede månedlige indkomst før skat	Procent
0 - 11.499 kr.	44 %
11.500 - 21.500 kr.	47 %
21.501 - 30.000 kr.	5 %
30.001 - 36.000 kr.	2 %
Ugyldige ⁵	2 %

n = 6771

Familiesituation

Bor med partner	Procent
Ja	33 %
Nej	67 %
	n = 6771

Antal hjemmeboende børn	Procent
1	40 %
2	35 %
3	17 %
4	6 %
5 eller flere	3 %
	n = 6771

Oprindelse

I hvilket land er du født?	Procent
Danmark	48 %
Syrien	21 %
Ukraine	14 %
Libanon	2 %
Eritrea	2 %
Irak	2 %
Somalia	1 %
Iran	1 %
Afghanistan	1 %
Rusland	1 %
Marokko	1 %
Andet	4 %
Ønsker ikke at svare	2 %
	n = 6771

Hvor lang tid har du boet i Danmark? (besvaret af dem, der ikke er født i Danmark)	Procent
Et år eller derunder	12 %
2-4 år	19 %
5-9 år	44 %
10-15 år	10 %
16 år eller mere	14 %
Ønsker ikke at svare	2 %

n = 3052

Bortfaldsanalyse

Rambøll har foretaget en bortfaldsanalyse for Røde Kors, for at kortlægge hvorvidt resultaterne i undersøgelsen er repræsentativ for populationen af vinterhjælpsmodtagere. Analysen er lavet ved at teste, om der er statistisk signifikante forskelle mellem andelen af vinterhjælpsmodtagere, der har besvaret undersøgelsen (herefter: respondenter), og modtagere, der ikke har besvaret undersøgelsen (herefter: den øvrige del af populationen), på tværs af en række baggrundsvariable.

Analysen viser overordnet, at respondenterne ikke er substantielt forskellige fra den øvrige del af populationen. Der er flere variable, hvor de to grupper adskiller sig signifikant fra hinanden statistisk. De signifikante forskelle er dog substantielt set små (fx antal børn) eller fordelingen er ikke systematisk forskellig på kategorierne (fx husstandsindkomst), hvorfor respondenternes besvarelser i høj grad må betragtes som værende repræsentativ for hele populationen af vinterhjælpsmodtagere.

På baggrundsvariablene "Region" og "Køn" er der ingen statistisk signifikante forskelle mellem respondenter og den øvrige del af populationen. Undersøgelsen er dermed geografisk og kønsmæssigt repræsentativ.

Tabellen nedenfor viser analysens resultater.

Variabel	Øvrig del af population (N = 8.974)		Respondenter (N = 6.771)		Forskel
	Andel	Antal	Andel	Antal	
Region¹					
Midtjylland	26,39 %	2.368	25,79 %	1.746	-0,59
Hovedstaden	21,38 %	1.919	22,35 %	1.513	0,96
Sjælland	17,16 %	1.540	16,59 %	1.123	-0,58
Nordjylland	10,66 %	957	11,08 %	750	0,42
Syddanmark	24,31 %	2.182	24,12 %	1.633	-0,19
Køn²					
Kvinde	87,63 %	7.864	88,18 %	5.971	0,55
Mand	12,25 %	1.099	11,61 %	786	-0,64
Alder (gennemsnitsalder)					
	36,91	8.974	39,12	6.771	2,21***
Antal hjemmeboende børn³					
1	41,8 %	3.751	39,65 %	2.685	-2,14**
2	34,73 %	3.117	34,6 %	2.343	-0,13
3	15,05 %	1.351	16,61 %	1.125	1,56**
4 eller flere	8,3 %	745	9,13 %	618	0,83
Husstandens tilknytning til arbejdsmarkedet⁴					
Løn fra arbejde	20,43 %	1.833	21,05 %	1.425	0,62
SU, sygedagpenge, dagpenge, barsel	24,1 %	2.163	20,47 %	1.386	-3,63***
Kontanthjælp, uddannelseshjælp førtidspension, pension, selv forsørgelses- og hjemrejseydelse, anden forsørgelsesydelse, forsøget af partner, andet.,	55,27 %	4.960	58,48 %	3.960	3,21***
Husstandens samlede månedlige indkomst før skat					
0 - 11.499 kr.	42,28 %	3.794	44,09 %	2.985	1,81*
11.500 - 21.500 kr.	48,15 %	4.321	46,89 %	3.175	1,26
21.501 - 30.000 kr.	5,82 %	522	5,21 %	353	-0,6
30.001 - 36.000 kr.	2,09 %	188	1,98 %	134	-0,12
Ugyldige ⁵	1,66 %	149	1,83 %	124	0,17
Bor med partner					
Ja	30,97 %	2.779	33,5 %	2.268	2,53***
Nej	69,03 %	6.195	66,50 %	4.503	-2,53***

Kolonneprocenter: Summerer til -100 % i hver kolonne inden for hver variabel.
Signifikanstest ved t-test. * = p < 0,05, ** = p < 0,01, *** p < 0,001

Noter til tabel

- ¹ 14 personer i populationen har ikke angivet region. Disse er udeladt, da antallet er for lavt til en meningsfuld statistisk test.
- ² 25 personer i populationen angav "Andet" som køn. Disse er udeladt, da antallet er for lavt til en meningsfuld statistisk test.
- ³ 10 personer i populationen har ingen hjemmeboende børn under 18 år. Ingen af disse har besvaret spørgeskemaet. Antallet er for lavt til en meningsfuld statistisk test.
- ⁴ Husstandens tilknytning til arbejdsmarkedet er kodet som tilknytningen til arbejdsmarkedet for den i en husstand, som er tættest knyttet til arbejdsmarkedet. 18 personer i populationen har ikke angivet tilknytning til arbejdsmarkedet. Disse er udeladt, da antallet er for lavt til en meningsfuld statistisk test.
- ⁵ 273 respondenter har angivet, at de alene tjener mere end deres husstand. Disse er kodet som ugyldige.

LITTERATUR

- ⁱ Maple (2021): En opvækst i økonomisk fattigdom. Indsigter fra et antropologisk studie.
- ⁱⁱ Maple (2021): En opvækst i økonomisk fattigdom. Indsigter fra et antropologisk studie.
- ^{iv} Egmont Fonden (2021): Små kår – børn og unges opvækst i økonomisk fattigdom.
- ^v Lesner, Rune (2023): "Konsekvenser af børnefattigdom". Samfundsøkonomen 2/2023.